

Jane Eyre

Charlotte
Brontë

—
Gaye
Boralıoğlu'nun
önsözüyle
—

Charlotte Brontë, 19. yüzyıl İngiliz edebiyatının en önemli yazarlarından. 1816'da İngiltere'nin sanayi kenti Bradford yakınındaki Thornton'da, rahip Patrick Brontë ile Maria'nın altı çocuğundan üçüncüsü olarak doğdu. Aile 1820'de Yorkshire kırsalına taşındı. Maria 1821'de ölünce, kardeşleri teyzeleri büyüttü. 1824'te Charlotte ile Emily, yatılı bir kız okuluna, ablaları Maria ve Elizabeth'in yanına gittiler ama iki abla da veremden öldü. İki kardeş Yorkshire'a dönüp kalan eğitimlerini evde tamamladılar. Çok zengin olmayan ailenin sanat ve edebiyatla dolu yaşamı, erkek kardeşleri Branwell'le beraber Charlotte, Emily ve Anne Brontë'nin hayal güçlerini canlı tuttu. Yazmayı ve resim yapmayı çok seven Charlotte, 1831'de öğretmen okuluna gitti, daha sonra mürebbiye olarak çalıştı. 1841'de işi bırakıp Emily'yle eğitim için Brüksel'e gitti. Çok geçmeden Yorkshire'a dönüp yazmaya odaklandı. İlk romanı *Profesör* birkaç kez reddedildikten sonra kaleme aldığı *Jane Eyre*, takma bir isimle 1847'de yayımlandı. Emily Brontë'nin *Uğultulu Tepeler*, Anne Brontë'nin *Agnes Grey* romanları da takma isimlerle yayımlandı.

Jane Eyre, çok sevildi ve yazarının kimliği merak konusu oldu. 1848'de Charlotte Brontë, romanın yazarı olduğunu açıkladı ve dönemin edebiyat çevrelerinde kendine yer buldu. O ikinci romanı *Shirley* üzerinde çalışırken, kardeşleri Branwell, Emily ve Anne sırayla öldüler. Charlotte Brontë, ailesinin altı çocuğundan otuzlu yaşlarını görebilen tek kişi oldu. *Shirley* 1849'da yayımlandı. *Villette*'i (1853) kaleme aldıktan sonra evlenen Charlotte Brontë, hamileliği sırasında geçirdiği bir rahatsızlık sonucu 1855'te hayatını kaybetti. *Profesör* ölümünden sonra yayımlandı. Brontë kardeşlerin romanları birer klasik haline geldi. Özellikle *Jane Eyre* hemen tüm dünya dillerine çevrildi, defalarca sinema ve televizyona uyarlandı ve feminist edebiyat incelemelerinin konusu oldu.

Jane Eyre

Otobiyografi

Jane Eyre

Charlotte Brontë

Orijinal adı:

Jane Eyre

Yayına hazırlayan:

Sıla Arlı

İngilizce aslından çeviren:

Ayşe Belma Dehni

Türkçe yayın hakları

© Doğan Egmont Yayıncılık
ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

1. baskı / Mart 2020

ISBN 978-605-09-7219-1

Sertifika no: 11940

Kitap ve kapak tasarımı

Geray Gençer

Baskı

Yıkılmazlar Basın Yayın Prom. ve Kağıt
San. Tic. Ltd. Şti.

Evren Mah. Gülbahar Cad. No: 62 / C
Güneşli - Bağcılar - İSTANBUL

Tel: (212) 515 49 47

Sertifika no: 45464

Doğan Egmont Yayıncılık

ve Yapımcılık Tic. AŞ

19 Mayıs Cad. Golden Plaza

No 3, Kat 10, 34360

Şişli - İstanbul

Tel: (212) 373 77 00

Faks: (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr

editor@dogankitap.com.tr

satis@dogankitap.com.tr

Jane Eyre

Otobiyografi

Charlotte Brontë

Çeviren:

Ayşe

Belma

Dehni

Jane'in yürüyüşü

Gaye Boralıoğlu

Jane Eyre'i ilk okuduğumda, büyük bir heyecanla kitabın benim hikâyemi anlattığını düşünmüştüm. Oysa ne akrabalarının evine sığınmış bir yetimdim, ne kız okulunda okumuştum ne de bir malikânede yaşayan, kendimden büyük bir adama âşıktım! Aslında gerçeği söylemek gerekirse Jane'le aramızda hiçbir ortak yön yoktu, ama yine de bu benim hikâyemdi işte.

Sanırım on dört-on beş yaşlarındaydım ve o güne dek okuduğum hiçbir roman bende böylesine tuhaf bir iz bırakmamıştı. Bolca Jack London ve Hermann Hesse okuduğumu, *Robinson Crusoe*'yu, *Moby Dick*'i hatmettiğimi, Jules Verne'in yapıtlarını ezbere bildiğimi, Dostoyevski ve Kafka okumaya cüret ettiğimi, bütün bu kitaplardan ve daha başkalarından olağanüstü bir zevk aldığımı hatırlıyorum; ne var ki, *Jane Eyre* başka bir yere yerleşmişti gönlümde. Onlar roman-
dı, *Jane Eyre* arkadaşım-
dı. Charlotte Brontë, bütün hayat hikâyesine en ince detaylarıyla hâkim olduğum; birçok sırrını kulağıma fısılda-

miş olan, ne yediğini, ne içtiğini, ne giydiğini gayet iyi bildiğim; başına gelenlerden kendimi de sorumlu hissettiğim, onunla korktum, onunla kaygılandığım, onunla heyecanlandığım, onunla sevin-diğim; kanlı canlı bir arkadaş hediye etmişti bana; Jane Eyre, kitap-ların dünyasında tanıdığım ilk kadın kahramandı.

Gerçek bir kahramandı, çünkü dünyanın tekinsizliğine karşı bir zeytin dalı kadar zarafetle direniyordu; eğilip bükülüyor ama kırıl-mıyordu. Suskunluğunda itiraz vardı, konuşmasında arzular gizliy-di. Sözleri ödünç alınmış cümleler değildi, kalbinden, aklından geli-yordu ve karşısındakileri şaşkınlığa sürüklese de aklından geçenleri söylüyordu. O, hayatın çemberinde dolanırken, genç bir kadın için dünyanın nasıl bir yer olduğunu hissettiriyor, onurlu bir hayat için bedel ödenmesi gerekiyorsa bundan kaçınmamak gerektiğini fısıldı-yor, varoluşun yalnızca mutluluktan menkul olmadığını, yolda dim-dik yürüyebilme azminin ruhu nasıl güçlendirdiğini anlatıyordu. Ja-ne Eyre, imkânsızın değil, mümkün olanın kahramanıydı. Bu yüz-den sahiciydi.

Charlotte Brontë, *Jane Eyre*'i Victoria döneminin tutucu ahlak an-layışına karşı bir nevi direniş çığlığı olarak yazdı ve 1847'de yayımla-dı. O dönemde bir kadın yazarın kendi adıyla kitap bastırması nere-deyse imkânsızdı, bu yüzden de cinsiyeti belirsiz bir ad edindi ken-dine. Ahşap yemek masasının üzerinde yazdığı ve sonradan edebiyat klasikleri arasında anılacak bu eseri "Currer Bell" adıyla imzaladı.

Yayımlandığı yıllarda doğal olarak *Jane Eyre*'in yazarının bir erkek olduğu düşünüldü, çünkü böylesine cesur bir aşk hikâyesini ancak bir erkek anlatabilirdi! Aslına bakılacak olursa dikkatli bir okur, ya-zarın kadın olduğundan şüphelenebilirdi: Charlotte Brontë kadın-ların arzularının, hayallerinin, cinselliklerinin evlere, odalara, hat-ta kat kat giysilerin altına hapsedildiği bir çağda, neredeyse kimsesiz bir kızın –evet bazı "kimse"ler vardı hayatında ama o kadar berbat-tılar ki olmasalar da olurlardı– güçlenerek yürüyüşünü anbean ta-

rifliyordu. Su gibi akan bir kurguyla, okuyucuyu usul usul peşinden sürükleyerek, genç bir kadının duygu dünyasını bir dantel gibi işliyordu. Jane Eyre, dönemin ideal kadın modeline hiç uymuyordu: İzin almıyor, boyun eğmiyor, umutsuzca âşık oluyor ve “mantık izdivacına” evet demiyordu; okuyor, biliyor ve yürüyordu. Düşüp kalksa da, üstü başı paralansa da, aç kalsa da yürüyordu. Güzel değildi, zengin değildi, elinden tutacak kimsesi yoktu; ama ısrarlıydı ve ihtiyaç duyduğu kuvveti kendi ruh dünyasının hammaddelelerinden üretiyordu.

Jane Eyre’in Charlotte Brontë’nin kendi yaşamından izler taşıdığı söylenir. Kitaptaki kız okulunun, yazarın ablalarıyla birlikte öğrenim gördüğü Cowan Bridge’deki rahip kızları için açılmış okuldan esinlendiği, romandaki ölüm sahnesinde Charlotte Brontë’nin ablası Maria’nın ölüm anını doğrudan aktardığı ifade edilir. Ama bence yazar ile eseri arasındaki benzerlik bundan ibaret değil, daha da derindedir. Brontë, büyük olasılıkla, “kendine ait bir oda”sı olmadan, bütün ailenin birlikte yaşadığı salonun bir köşesinde yazmanın boğuculuğunu, Gateshead Malikânesi’nin alacakaranlık atmosferinde; dış dünyanın tehlikeli imkânsızlığını, çocukların açlıkla terbiye edildiği Lowood Okulu’nda ve erkeklere dair şüphelelerini Edward Rochester’ın sırlarla dolu müphem kişiliğinde resmetti bize.

Brontë altı çocuklu bir ailenin üçüncü çocuğu olarak doğdu, babası rahipti. Yorkshire’da, dik bir yamacın sırtındaki kasvetli Harworth köyünde yaşadı ve yaşadığı süre boyunca yazar olan iki kız kardeşi Emily ve Anne de dahil olmak üzere ailesindeki herkesin ölümüne tanıklık etti. *Jane Eyre*’in gotik atmosferinde bahçesine ölümlerin gömüldüğü kilisenin gölgesi de hissedilir.

Jane Eyre birinci tekil şahısla yazılmış bir romandır. Bu yüzden samimidir ve yazarının aklından geçenleri ifade etmesi için imkân sağlar. Jane’in şu sözlerinde Brontë’nin dertlerinin yatmadığını kim söyleyebilir?

İnsanların yaşamlarındaki en önemli şey olan huzur ve dinginlikle yetinmeleri gerektiğini söylemek bence boş bir laf. İnsanlar hareketli bir yaşamları da olsun isterler ve bunu bulamayınca da yaratırlar. Kaderlerinde benimkinden daha tekdüze bir hayatın yazılı olduğu milyonlarca insan var ve bunların hemen hepsi bu yüzden kaderlerine isyan etmektedir; kim bilir dünyadaki insan kitlelerinin arasında siyasal isyanlardan başka daha bizim bilemediğimiz ne tür isyanlar vardır. Kadınların çoğunlukla oldukça sakin yaratıklar olduğuna inanılır ama onların da tıpkı erkekler gibi duyguları vardır. Onlar da erkekler gibi zekâlarını ve yeteneklerini geliştirmek için bir uğraşa ve eylem alanına ihtiyaç duyarlar. Eğer sürdürdükleri yaşam durağan olur ve üzerlerinde çok ağır baskı hissederlerse bundan acı duyarlar ve eğer onlardan daha ayrıcalıklı olan erkekler, kadınların börek, çörek pişirip çorap örmekle, piyano çalıp nakış işlemekle yetinmelerini söylerlerse, dar görüşlü olduklarını kanıtlamış olurlar. Bir kadın geleneklerin ona sunduğu ve yeterli gördüklerinden daha fazlasını yapmak, öğrenmek isterse, onu ayıplamak, onunla alay etmek düşüncesizliktir.¹

Bir başka İngiliz yazar Virginia Woolf, *Jane Eyre*'in yazıldığı dönemin İngilteresi'ne dair şunları söyler: “Bir kadının tek başına bir yerlere gitmesi olanaksızdı. Hiçbir zaman bir geziye çıkamazdı; hiçbir zaman otobüsle Londra'yı gezemez ya da bir lokantada tek başına yemek yiyemezdi.”² Ve ister istemez şöyle bir hayal kurar: “Kişi bir an için Charlotte Brontë yılda üç yüz pounda sahip olsaydı, o yoğun yaşanan yerler, kentler ve hareketli dünyayla ilgili daha çok şey bilseydi; daha çok değişik kişiyle tanışıp kendi cinsinden olanlarla daha çok ilişkiye girebilseydi ve sahip olduğundan daha çok deneyimli

1. 12. bölüm, s. 171.

2. Virginia Woolf, *Kendine Ait Bir Oda*, çev. Suğra Öncü, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s. 76.

olsaydı ne olurdu diye düşünmekten kendini alamıyor.”³

Kuşkusuz bunu düşündüren, sınırlı hayat deneyimine rağmen (yalnızca 38 yıl yaşadığını ve kısa bir dönem Brüksel’de bulunmak dışında köyünden hiç çıkmadığını hatırlayalım) Brontë’nin zamanları aşmış gelen, yalnız edebiyatı değil, sinemayı, dizileri, muhtelif hikâye anlatma biçimlerini etkilemiş olan, olağanüstü bir roman ortaya koymuş olmasıdır. Brontë, o dönem için sıra dışı olan bir karakteri, fakir ve onurlu genç bir kızı kahramanlaştırır ama *Jane Eyre* yalnızca bir karakter romanı değildir. Thornfield Malikânesi ve Lowood Okulu başta olmak üzere tüm mekânlar olağanüstü bir canlılıkla resmedilmiştir. Kitap boyunca Jane’in hayatına eşlik eden birçok kişiyle tanışır, birçok mekânı tanırız. Bütün bu farklılıklar romanın atmosferinde sıçramalar yaratmadan, özgün karakterlerini koruyarak ve oldukça gerçekçi bir biçimde aktarılır.

Victoria döneminin tüm gözde kavramlarını, kadının toplumdaki rolünü, cinselliği, ahlaki değerleri, eğitim sistemini, dini inançları, hatta Tanrı’yı bile sorgulayan *Jane Eyre*, yayımlandığı yıllarda kaçınılmaz olarak eleştirilerle karşılandı. Dönemin en etkili dergilerinde yazan eleştirmenler kitabı “edepsiz” ve “ahlaksız” buldu. Bir aşkın böylesine cüretkâr bir şekilde anlatılması, özellikle de kadınlara dair genel kabul gören inançların sorgulanması toplumda neredeyse infial yarattı. Buna rağmen öylesine güçlü bir anlatımı vardı ki, *Jane Eyre*’in ünü çok kısa süre içinde İngiltere’nin sınırlarını aştı. Ne var ki Charlotte Brontë’nin hayatında bu ün pek bir şey değiştirmede. “Currell Bell” adıyla yazmaya ve davetleri reddederek köyünde yaşamaya devam etti.

Uzun zamandır klasikler arasında yer alan *Jane Eyre*, her dönemde farklı açılardan okunmaya, farklı eleştiriler almaya devam etti. Romana dair, yakın zamandaki kayda değer eleştirilerden biri de

3. A.g.e., s. 78.

Slavoj Žižek'e aittir. Žižek, *Yamuk Bakmak* adlı kitabında, Sigmund Freud'un ünlü "Was will das Weib? – (Histerik) Kadın ne ister?" sorusuna Jacques Lacan'ın, "Bir efendi, ama hükmedebileceği bir efendi" cevabını verdiğini söylüyor ve bu kadın tipine kusursuz örneğin Charlotte Brontë'nin *Jane Eyre* romanı olduğunu ifade ediyor.⁴

Bana kalırsa romanın finali, Žižek'in söylediği gibi "histerik bir fantezi" ya da boyun eğiştten ziyade, Brontë'nin aşka dair "gizli" inancından ilham alıyor. Unutmayalım, Brontë yaşamının son yıllarında mutlu bir evlilik yaptı. Ölmeden önce arkadaşı ve biyografisini kaleme alan Elizabeth Gaskell'e yazdığı mektupta şöyle diyordu: "*I am not going to die, am I? God will not separate us; we have been so happy – Ölmeyeceğim değil mi? Tanrı bizi ayırmayacak, biz öyle mutlu olduk ki!*"⁵

Jane Eyre bugüne dek eleştirmenler tarafından çeşitli biçimlerde kategorize edildi. Kimi eleştirmenler onu romantik dönemin simge romanlarından biri olarak kabul etti, kimisi *Jane Eyre*'in gotik bir roman olduğunu söyledi, kimisi de melodram dedi. İlk aşk romanı, hatta ilk feminist roman olarak tanımlayanlar da oldu. Bana kalırsa *Jane Eyre*, kadim masallardan, özellikle de "Külkedisi"nden ilham alan, bir oluşum romanıdır (*Bildungsroman*) ve yaratılmış en güçlü kadın hikâyelerinden biridir.

4. Slavoj Žižek, *Yamuk Bakmak: Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş*, çev. Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yayınları, 2016, s. 139.

5. Elizabeth Gaskell, *The Life of Charlotte Brontë*, 2. Cilt, Londra, Smith, Elder & Co., 1857; <http://www.gutenberg.org/cache/epub/1700/pg1700-images.html>, erişim tarihi 20 Şubat 2020.

Önsöz

Jane Eyre'in ilk baskısında önsöz bana göre gereksizdi, o yüzden hiçbir şey yazmamıştım. Ama bu ikinci baskı için hem teşekkür hem de belirli noktalarla ilgili açıklamaların yapıldığı yorumlar kısmına birkaç kelime yazmam istendi. Öncelikle şu üç makama; birkaç iddialı ve gösterişli sözcükle süslenmiş sade bir hikâyeyi hoşgörölü bir kulakla dinleme eğiliminde bulunup tevazu gösteren halka, başarısız belirsiz bir adaya dürüstçe seçme hakkı verdiği ve adilce rekabet sahası açtığı için basına ve benim için harcadıkları enerji, bana gösterdikleri nezaket, incelik ve yardımlar, hakkımdaki gerçek duyguları ve de samimi özgürlükçü düşünceleriyle hiç bilinmeyen ve önerilmeyen bir yazara sağladıkları destek için yayıncılarıma çok teşekkür etmek istiyorum.

Aslında basın ve halk beni tanıtmaya ve kişileştirme konusunda, bilinmeyene yaklaşırken kullanılan o dile ait belirsiz sözcük ve semboller kullanmayı tercih etti, o yüzden belki ben de onlara belirsiz terimlerle teşekkür etmeliyim. Ancak koca yürekli, geniş görüş açısına ve yüksek fikirlere sahip bazı insanlar bu alanda mücadele eden bir yabancıyı nasıl teşvik edeceğini biliyordu. Bu yüzden beni açık ve samimi bir dille cömertçe eleştiren ve de aynı zamanda cesaret-

lendirerek destekleyen değerli yayıncılarıma ve bana katkıları kuşkusuz çok kesin olan tüm seçkin eleştirmenlere yürekten teşekkür ediyorum.

Böylece bana yardım eden ve beni destekleyip onaylayanlara olan teşekkür borcumu ilettikten sonra, bir başka zümreye yönelmek istiyorum. Bildiğim kadarıyla küçük bir zümre, ama bu nedenle göz ardı edilmemeli. Yani *Jane Eyre* gibi romanlara çekingен ve şüpheli yaklaşan ve eleştirmeye en baştan meyilli olan azınlıkta kalmış bir kitleyi kastediyorum. Bunların gözünde olağandışı olan her şey yanlış; kulaklarının duyduğu, bağnazlığa (ki suçların ağa babasıdır) karşı yapılan her protestoyu bir hakaret kabul ederler, dindar olan sadece kendileridir ve kendilerini Tanrı'nın naipliğini üstlenmiş bireyler olarak görürler. Bu tür kuşkuculara hayata sadece belli ve bariz ayrımları dikkate alarak bakmamalarını öneririm. Onlara hayatın bazı basit gerçekleri olduğunu da hatırlatmak istiyorum. Basmakalıp gelenekçilik ahlak değildir. Kendini beğenmişlik, her şeye tepeden bakma alışkanlığı dindarlık değildir. İlk kez yapılan saldırı, ilk ve son olmayacaktır. İkiyüzlü din yobazlarının yüzündeki sahate maskeyi çekip çıkaran el, İsa'nın acı çektiği Dikenli Taç'ı başından çıkarmak için uzanan elle aynıdır ve bir dinsizin eli değildir. Bu tür ameller birbiriyle taban tabana zıttır; erdemden ahlaksızlık kadar farklıdırlar.

İnsanlar onları çok sık karıştırır, oysaki karıştırılmamalıdırlar. Dış görünüş ve gerçek birbirinden çok farklıdır, karıştırılmamalıdır. Sadece onların birkaçını sevmek, neşelendirmek, gururlandırmak ve abartılı bir şekilde överek göklere çıkarma eğilimi göstermek gibi dar ve sığ doktrinler, İsa Mesih'in dünyayı acıdan kurtaran, insanların günahları affeden inancının yerine konulamaz. Tekrarlıyorum... Onların aralarında kesinlikle bir fark vardır ve onları birbirinden ayıran çizgiyi mümkün olduğunca geniş ve açık tutmak kesinlikle iyi bir işarettir, asla kötü değildir. Ama onları birbirine karış-

tırmaya alışkın dünya, duvarları beyaz badanayla yıkanmış tertemiz mabetlere girilmesine izin verebilmek için ancak som altın değerinde bir gösteri sergileyebildiği takdirde uygun bulacağına kefil olabileceğini taahhüt ettiği bu fikirleri birbirinden ayıramayabilir. Mezarlarına nüfuz edip toprağın altındaki kalıntıları ortaya çıkaran – onların yıldızlarını kazıyıp altlarındaki gerçek metalin ortaya çıkmasını sağlayan– onları bir şeyleri ifşa etmeye cesaretlendiren kişiye kendisini minnet borçlu, müteşekkir hissetmemek için ondan nefret edebilir. Ahab, Mikaya’yı sevmiyordu, çünkü Mikaya onun hakkında asla iyi kehanette bulunmuyordu, ama kötülük, muhtemelen onun Chenaannah’nın dalkavuk oğlunu daha çok sevmesine yardım etti, ancak yine de Ahab istese kanlı bir ölümden kaçabilirdi, ama o ısrarla kulaklarını dalkavukluğa yakın tutup onun sadık bir danışmanı olarak kalmayı tercih etti.

Ama benim dönemimde sözleriyle hassas kulakları gıdıklamayan çok özel bir adam vardı ve benim düşünceme göre, bu adam Yahuda ve İsrail krallarının önüne geldiğinde bile gerçeği derin bir peygamber gibi olduğu gibi güçlü şekilde konuşabilen, korkusuz, cüretkâr, İmlah’ın oğlu, kendine özgü fikirleriyle toplumun önde gelen büyüklerinden di. Peki, o *Gurur Dünyası*’nın bir hicivcisi olarak, yüksek mevkilere hayran biri miydi, böyle davranmasının nedeni bu muydu? Bunu söyleyemem; ama sanırım aralarındaki bazı kişiler eğer onun Yunan ateşi gibi yakıcı alaycılığını ve ateş saçan bir yıldırıma benzeyen eleştiri ve uyarılarını zamanında dikkate alacak olsaydı, onlar ya da onların tohumları ölümcül Rimoth-Gilead’dan kaçabilirdi.

Neden böyle imalı cümlelerle dikkatinizi bu adamın üzerine çekiyorum? Ona çekiyorum, değerli okuyucu, çünkü bence onun içinde çağdaşlarının bile henüz tanımadığı, benzersiz ve çok zekice bir fikir hazinesi olduğunu görüyorum; çünkü onu günümüzün çarpık sistemini düzeltecek bir çalışma birliğinin efendisi, ilk sosyal dinamosu olarak görüyorum. Çünkü hiçbir yorumcunun onun yazılarıyla il-

gili olarak, onun üstünlüğünü kıyaslayacak yorumları yapıp yeteneğini tam olarak karakterize eden terimleri bulabileceğini düşünmüyorum. Onun Fielding⁶ gibi olduğunu söylüyorlar. Onun zekâsına ve mizah gücüne sahip olduğundan bahsediyorlar. Onun da Fielding gibi bir kartala benzediğini ama gerektiğinde bir akbaba gibi de davranabildiğini söylüyorlar. Bu, bana göre doğru bir benzetme değil. Çünkü Fielding bazen leş üzerine konabilir, ama Thackeray⁷ bunu asla yapmaz. Zekâsı, parlak espri yeteneği, mizah gücü çok farklıdır. Ama her ikisi de içleri ölümcül derecede aşırı elektrik yüklü ve aşırı parlak kıvılcımlar saçarak çakan şimşekli yaz yağmuru bulutlarının altında oynayacak kadar ciddi ölçüde ilginç cesaretleri ve de dâhililikleriyle ünlüdür. Son olarak, dikkatinizi Bay Thackeray'e çekmek istedim, çünkü eğer bir yabancının hürmetini kabul ederse – *Jane Eyre*'in bu ikinci baskısını ona adadım.

Currer Bell⁸

21 Aralık 1847

6. *Tom Jones* romanıyla tanınan İngiliz romancı Henry Fielding (1707-1754). (yay.n.)

7. *Gurur Dünyası*'nın yazarı İngiliz romancı William Makepeace Thackeray (1811-1863), Charlotte Brontë'nin en sevdiği yazarlardan biriydi. Önceleri *Jane Eyre*'i yazan kişinin Thackeray olduğu sanılmıştı. Thackeray, Brontë'yi edebiyat çevrelerinde destekleyen kalemlerden biriydi. (yay.n.)

8. Charlotte Brontë'nin kullandığı takma isim. (yay.n.)

Üçüncü baskıyla ilgili not

Tekrar halkla buluşabilme, tam ve gerçek bir roman yazarı unvanına sahip olma iddiamı kanıtlayıp bu arzumu gerçekleştirebilmenin başlı başına bu kitap sayesinde olduğunu açıklamak için *Jane Eyre*'in üçüncü baskısının bana sunduğu fırsattan yararlanıyorum. Bu nedenle eğer diğer kurmaca çalışmalarımın dolaylı bu unvan bana atfedilmiş olsaydı, sanırım bu benim hak etmediğim bir ödül olacak ve sonuçta haklı olarak reddedilecekti.

Bu açıklamanın, daha önce yapıldığını varsaydığım hataları düzeltmeye, gelecekteki hataları da önlemeye yardımcı olacağını düşünüyorum.

Currer Bell

13 Nisan 1848

1

O gün yürüyüş yapmak mümkün değildi, aslında sabahleyin yaprakları dökülmüş fidanlıkta bir saat kadar dolaşmıştık. Ama öğle yemeğinden sonra (genellikle misafiri olmadığı zamanlarda Bayan Reed, öğle yemeğini daha erken yerd) buz gibi esen soğuk kış rüzgârı, beraberinde kapkara bulutlar ve çok şiddetli bir sağanak yağmur getirmişti, bu yüzden dışarıda gezmek imkânsızdı.

Gerçi buna memnun olmuştum. Zira uzun yürüyüşleri pek sevmezdim; özellikle de soğuk ve rutubetli havalarda, buz gibi akşam ayazında, el ve ayak parmaklarım donmuş bir halde eve dönüp daddı Bessie'nin azarlarını ıslıtmekten içime kasvet basmıştı. Bu, Eliza, John ve Georgiana Reed'in önünde güçsüz biri konumuna düşmek demekti ki, bu da benim için utanç verici ve aşağılayıcı bir durumdu.

Sözünü ettiğim Eliza, John ve Georgiana o an oturma odasında, şöminenin başındaki bir kanepeye uzanmış yatan annelerinin çevresini sarmışlardı ve (bu defa ağlayıp kavgaya atmayan) kadın, sevgilileriyle birlikte oldukça mutlu görünüyordu. Aralarına katılmayı bana yasaklamıştı ve duyduğuma göre, güya beni böyle ayrı tutmak zorunda kaldığı için çok üzülüyormuş. Ama benim daha insan canlısı ve daha çocuksu olmak için çaba sarf ettiğimi –daha neşeli, daha doğal, daha samimi ve daha rahat bir tutum sergilemeye çalıştığı-

mı- Bessie'den duyuncaya kadar ya da bizzat kendi gözleriyle görene kadar beni onlardan uzak tutması gerekiyormuş. Diğer çocuklar hayatlarından hoşnut ve mutlu olduklarından ayrıcalıkları hak etmişler, ama o beni bunlardan mahrum bırakmak zorunda kalmış.

“Bessie, ne yaptığımı söylüyor?” diye sordum.

“Jane, büyüklerine karşılık veren, soru soran çocuklardan hiç hoşlanmam. Hem böyle küçücük bir çocuğun büyüklerinden hesap sorar gibi bir tavır takınması gerçekten çok vahim bir durum. Bir köşeye otur ve güzel şeyler konuşabilene kadar sessiz ol.”

Oturma odasının yanı başında küçük bir kahvaltı odası vardı. Sessizce oraya süzöldüm. Burada bir kitap rafı vardı, elime bol resimli olmasına dikkat ettiğim bir kitap aldım. Sonra pencerenin içine tırmanıp ayaklarımı Türkler gibi bağdaş kurarak altımda toplayıp oturdum, kırmızı kalın perdeleri de çekince çifte gizlilik içinde bir inzivaya çekilmiş gibi oldum.

Perdenin kızıl renkli kıvrımları sağ tarafımdaki manzarayı kapatıyordu. Solumda ise beni o iç karartıcı kasım gününden koruyan ama tamamen ayırmayan şeffaf pencere camları vardı. Arada bir elimdeki kitabın sayfalarını çevirirken, dışarıdaki kış gününün manzarasına göz atıyordum. Karşıda bulutlarla sislerin oluşturduğu soluk bir perde, önümde ıslak çimler, rüzgârın tokatlar gibi vurduğu ağaçlar, uzun şiddetli esintilerin savurduğu kesintisiz bir yağmur.

Tekrar kitaba baktım. Thomas Bewick'in *Britanya Kuşlarının Tarihi* adlı kitabıydı. Metni genellikle beni pek sarmazdı, ama başlangıcındaki sayfalar çocuk yaşında bile okumaktan geri kalamayacağım kadar ilgi çekiciydi. Bunlar deniz kuşlarının yaşadıkları yerleri; sadece onların bulunduğu “issiz kayaları, sessiz kıyıları”, Lindeness ya da Naze gibi güney ucundan Kuzey Burnu'na kadar nokta gibi adacıklarla bezenmiş Norveç kıyılarını anlatan bölümlerdi:

Kuzey okyanusu geniş girdaplarla kaynar,
En kuzey uçtaki Thule'den başlayıp
O çıplak ve ıssız adaların çevresinde döner,
Ve sonra Atlantik'in dalgaları döver,
O rüzgârlı Hebrides kıyılarını

Laponya, Sibirya, Spitzbergen, Nova Zembla, İzlanda, Grönland gibi yerleri ve onların ıssız kıyılarını anlatan bölümlere de bakmadan geçemedim. “Kuzey Kutup bölgesinin o ucu bucağı olmayan ıssız ufukları, kasvetli kuytuluklardan oluşan o sahipsiz ülkeler – o kar, buz deposu ki yüzyıllarca devam eden kışların birikintisi o dağların üst üste yığılmışçasına yükseldiği tepelerde artık cama dönüşmüş kırılmaz buz tabakaları kutbu çevreler, o aşırı soğuğun sertliğini artırır.” Bu ölüm beyazlığındaki bölgeleri kafamda canlandırırdım. Çocukların kafalarında yüzen tüm yarı anlaşılmış fikirler gibi silik ama yine de tuhaf bir şekilde etkileyiciydi. Başlangıç sayfalarındaki bu yazılar daha sonraki anlatımlarla birleşip kitabın resimleri anlam katıyordu. Dalgaları göklere çıkan bir deniz, onun ortasında tek başına yükselen bir kaya; buz gibi soğukta, bulutların arasından görünen ve batmak üzere olan bir gemiyi seyreden, solgun, hasta yüzlü bir ay.

Bir de mezar taşı vardı ki, ne anlama geldiğini pek anlayamazdım. Bu, yüksek bir kapısı, iki ağacı, ufku kapatan yıkık bir duvarı olan üstü yazılı bir taşı; tepesinde yeni yükselmiş olan hilal, akşam saatini işaret eder gibiydi.

Durgun denizin üzerinde hareketsiz duran iki geminin birer hayalet gemi olduğuna inanırdım.

Hırsızın arkasındaki torbayı yere çivileyen şeytanın resmini ise hemen çarçabuk geçerdim; çünkü bu bana müthiş korku veren, beni dehşete düşüren bir resimdi.

Bir kayanın üzerinde tek başına oturmuş, uzaktaki bir darağacı-

nın çevresindeki kalabalığı seyreden o kara ve boynuzlu şekil de ay-
nen öyle korku verirdi.

Her resim bir öyküyü anlatıyordu; benim henüz daha tam ola-
rak inkişaf etmemiş aklımla duygularım için çoğu zaman gizem-
li olmakla birlikte her zaman ilgi çekici bulduğum öykülerdi bun-
lar. Bessie'nin bazı kış akşamlarında, keyifli olduğu zaman anlattı-
ğı masallar kadar ilgi çekiciydi. Böyle gecelerde Bessie ütü masa-
sını çocuk odasındaki şöminenin başına getirir, bizim de bunun
çevresinde oturmamıza izin verirdi. Bir taraftan Bayan Reed'in
dantellerini, gece başlıklarının kenarlarındaki fırırları ütüler, bir
taraftan da eski masallardan, bu masallardan bile daha eski des-
tanlardan, şarkılardan söz ederek heyecanımızı aşk ve macera öy-
küleriyile harekete geçirirdi. Bu öykülerden bazı sayfalar (sonra-
dan keşfedeceğim) *Pamela*, *Moreland Lordu Henry* gibi romanlar-
dan alıntıydı.

Kucağımda Bewick'in kitabıyla pencerenin içinde oturup sayfala-
rı karıştırırken kendimce mutluydum. Tek korkum bu zevkimin ani-
den yarıda kesilmesiydi, nitekim çok geçmeden bu oldu. Kahvaltı
odasının kapısı birden açıldı.

"Böööw! Suratsız şey!" diye bağırdı John Reed, ardından sustu.
Odada kimseyi görememişti.

"Ne cehennemde bu küçük şeytan!?" dedi. Ardından kız kardeş-
lerine seslendi. "Lizzy! Georgy! Joan⁹ burada da yok. Anneme söyle,
dışarıya, yağmurun altına çıkmış sanırım – vahşi yaratık!"

"İyi ki perdeyi çekmişim" diye düşündüm, John'un gizlendiğim
yeri bulamaması için de içimden tüm kalbimle dua ettim. John Re-
ed tek başına beni bulamazdı zaten, zira o ne süratli idrak ne de kes-
kin görüş bakımından hızlıydı; ama Eliza daha kafasını kapıdan içe-

9. 1897 tarihli edisyonda "Joan" olarak geçiyor, Jane'le ilişkili bir isim; Charlotte Brontë, *Jane Eyre*, Londra, Service & Paton, 1897, erişim tarihi 12 Şubat 2020, <https://www.gutenberg.org/files/1260/1260-h/1260-h.htm>.

ri uzatır uzatmaz hemen, “Pencerenin içindedir, bundan emin olabilirsiniz Jack” dedi.

Ben de adı geçen Jack’in beni sürükleyerek dışarı çıkartacağı korkusuyla titreyerek derhal ortaya çıktım.

“Ne istiyorsun?” diye sordum aksi bir umursamazlıkla.

“Ne istiyorsunuz *Bay Reed*, diye soracaksın, haydi tekrar et!” dedi John Reed. Ardından bir koltuğa kurularak, “Buraya gelmeni istiyorum” dedi ve benim gidip önünde durmamı istediğini işaret etti.

John Reed on dört yaşında, hâlâ okula giden bir çocuktı, benden dört yaş büyüktü, ben on yaşındaydım ama o yaşına göre iri ve tıknazdı, cildi mat ve sağlıksızdı, kaba çizgileri olan ablak bir suratı vardı, kolları bacakları etli, elleri ayakları kocamandı. Tıka basa yemek yeme alışkanlığından dolayı sindirim sorunu yaşadığı için her zaman aksi, huysuz, gözleri cansız, yanakları sarkıktı. Şu an okulda olması gerekirdi, ama “nazik bünyesinin sağlığı için” sevgili annesi onu bir iki ay kadar evde tutuyordu. Öğretmeni Bay Miles, ona evden daha az pasta ve şekerleme gönderilirse, çocuğun daha iyi olacağını söylüyordu ama anne yüreği bu tür sert düşüncelere katlanamıyor, oğlunun solgun benzinin ya fazla çalışmaktan ya da ev özleminden kaynaklandığına inanmayı tercih ediyordu.

John annesiyle kız kardeşlerini pek sevmezdi, beni de hiç çekmezdi. Öyle haftada iki-üç kez ya da günde bir-iki kez değil, durmaksızın beni üzüp cezalandırır, canımdan bezdirirdi, vücudumdaki her bir sinir onun korkusuyla sürekli ayaktaydı, o yaklaştığında kemiklerimin üzerindeki her et parçası titreyip kasılırdı. İçimde uyardığı müthiş korkunun aklımı başımdan aldığı zamanlar olurdu; çünkü bitmez tükenmez tehditleri ve dayaklarından kaçıp sığınabileceğim kimsem yoktu. Hizmetçiler benden yana olup da evin genç efendisini kızdırmak istemezlerdi elbette, Bayan Reed’in de bu konuda gözü kör, kulağı sağırdı. Onun bana vurduğunu asla görmez, küfür ettiğini de duymazdı, oysa John’un bazen bunları annesinin

önünde yaptığı da olurdu, aslında çoğunlukla annesinin arkasından yapardı.

John'un her emrine boyun eğmeye alışık olduğum için gidip onun oturduğu koltuğun önünde durdum. Yaklaşık üç dakikayı bana kökünden kopartırcasına çıkarttığı dilini çıkarmakla geçirdi. Birazdan bana vuracağını biliyordum. Bundan dolayı korkuyordum, ama yine de az sonra bana vuracak olan çocuğun iğrençliğini, çirkin görüntüsünü düşünmekten kendimi alamıyordum. Aklımdan geçenleri yüz ifademden anlamış olmalı ki, ansızın hiç konuşmaksızın bana şiddetli bir tokat patlattı. Sendeledim, sonra dengemi tekrar kazanınca birkaç adım geriledim.

"Bu, az önce anneme karşı gelme küstahlığını gösterdiğin için" dedi, "ve de perdelerin arkasına sinsi bir şekilde gizlendiğin, hem de az önce bana öyle kötü kötü baktığın için, seni küçük fare seni!"

John Reed'in hareketlerine alışık olduğum için karşılık vermek aklıma gelmezdi; benim asıl kaygım şimdi bu hakaretin ardından geleceği kesin olan tokada dayanabilmektir.

"Perdenin arkasında ne yapıyordun?" diye sordu.

"Kitap okuyordum."

"Kitabı göster."

Pencereye gidip kitabı getirdim.

"Senin bizim kitaplarımızı alma iznin yok, sen bize muhtaçsın, beş parasızsın; annem öyle söylüyor. Baban sana tek bir peni bile bırakmamış; aslında sokağa çıkıp dilenmeliymişsin, ama bizim gibi ki-bar aile çocuklarıyla bir arada oturuyor, bizimle birlikte yemek yiyorsun ve annemin sana aldığı giysileri giyiyorsun. Şimdi sana benim kitaplarımı karıştırmamayı öğreteceğim. Onlar benim kitaplarım; bütün ev benim aslında ya da birkaç yıla kadar benim olacak. Git kapı önünde dur ve aynalarla pencerelerden uzak dur."

Dediğini yaptım. Maksadının ne olduğunu anlamıştım, ama kitabı kaldırıp atmak üzere nişan almaya hazırlandığını görünce, elim-

de olmadan bir çığlık atıp yana kaçtım. Çok geçmeden kitap havada uçarak geldi ve bana çarptı, yere yuvarlanırken başımı kapıya vurup yardım. Başımdan kan akıyordu, çok canım yanıyordu. Zirve yapan korkum artık yerini başka duygulara bırakmıştı.

“Hain, zalim çocuk!” diye bağırdım. “Sen tıpkı bir katil gibisin – tıpkı bir köle tüccarı gibisin– zalim Roma imparatorlarına benziyorsun!”

Goldsmith’in *Roma Tarihi*’ni okuduğum için Neron, Caligula gibi ünlü imparatorlar hakkında bilgi edinmiştim ve hep içimden onlarla ilgili benzetmeler yapardım. Ama bu kıyaslamaları yüksek sesle söyleyeceğimi aklımın ucundan bile geçirmemişim.

“Ne! Ne!” diye haykırdı. “Sen bunları bana mı söyledin? Eliza, Georgiana, duydunuz mu? Seni gidip anneme şikâyet edeceğim, ama önce...”

Ok gibi fırlayıp üzerime atıldı. Saçlarımı, omzumu sımsıkı kavradığını duyuyordum; tüm gücüyle, öfkeyle üzerime abanmıştı. Şu an onu gerçekten bir katil, bir zorba olarak görüyordum. Başımdan akan kanın boynuma sızdığını hissettim. Canım fena acıyordu, canımın acısı bir an için duyduğum müthiş korkunun bile üstüne çıkmıştı; çılgın gibi savunmaya geçtim. Neler yaptım, bilmiyorum, her şeyi ellerimle yaptım ama John, “Fare! İğrenç fare!” diye bağıırıyordu, derken avaz avaz haykırdı. Yardım gecikmedi, hemen geldi. Eliza ile Georgiana koşup yukarıdan annelerini çağırmışlardı. Bayan Reed yanında oda hizmetçisi Abbot ve Kâhya Bessie olduğu halde yanımda bitti. Ve bizi ayırdılar. Şu sözleri duyuyordum:

“Tanrım! Tanrım! Nasıl da Efendi John’a saldırmış!”

“Ben hayatımda böyle bir öfke görmedim!”

Derken Bayan Reed de onlara katılıp şöyle emir verdi:

“Onu kırmızı odaya kapatın ve kapıyı üzerine kilitleyin!”

Bunun üzerine hemen iki çift el beni sıkıca kavrayıp üst kata taşıdı.

“Jane Eyre, yaratılmış en güçlü kadın hikâyelerinden biridir.”

— Gaye Boralıoğlu

Çeviren: Aye Belma Dehni

“Tavan arasındaki zırdeli”nin çılgılığı duvarlarda yankılanıyor. Jane Eyre, başını okuduğu kitaptan kaldırıyor. Kim bağılıyor olabilir? Tanıdık bir şey var bu çılgılıkta ama Jane adını koyamıyor. Belki o da tıpkı sesin sahibi gibi gizlendiği yerden çıkmak istiyor ama söyleyemiyor.

tasviye edilen
KDV'iz
satış fiyatı

₺ 28,9

ISBN 978-605-09-7219-1

ISBN 978-605-09-7219-1

9 786050 972191

Doğan
Kitap